

KALKINMA AJANSLARI
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

DENİZLİ İLİNDE DIŞ TİCARET EĞİLİMLERİ

Dilşad AKAR
Dr. Barış KIYAK

2023

T.C. GÜNEY EGE KALKINMA AJANSI

Pamukkale Teknokent Kınıklı Mah.

Hüseyin Yılmaz Cad. B Blok Kat:3

Pamukkale/Denizli

Tel : 0 (258) 371 88 44

Faks : 0 (258) 371 88 47

E-Posta : info@geka.gov.tr

DENİZLİ İLİNDE DIŞ TİCARET EĞİLİMİ

Çalışmanın tüm hakları saklıdır. Bu çalışmanın tamamı ya da bir bölümü, fikir ve sanat eserlerine ilişkin ilgili mevzuat kapsamında uygun yazılı izin alınmadıkça hiçbir şekil ve yöntemle işlenip çoğaltılarak kullanılmaz. Çalışmadan kaynak gösterme kurallarına uyularak ve referans verilerek alıntı yapılabilir.

İçindekiler

1. AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM	1
2. PANDEMİ SONRASI DIŞ TİCARET	2
3. DENİZLİ İHRACATINDA ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLER	3
4. DENİZLİ İTHALATINDA ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLER	5
5. DENİZLİ İHRACATINDA ÖNE ÇIKAN ÜLKELER.....	6
6. DENİZLİ İTHALATINDA ÖNE ÇIKAN ÜLKELER.....	6
7. DENİZLİ’DE SEKTÖRLER BAZINDA İHRACATIN İTHALATI KARŞILAMA ORANI	7
8. TÜRKİYE İHRACATINDA DENİZLİ’NİN ÖNE ÇIKTIĞI SEKTÖRLER	8
9. TÜRKİYE İTHALATINDA DENİZLİNİN ÖNE ÇIKTIĞI SEKTÖRLER	9
10. DENİZLİ’NİN SEKTÖREL BAZDA DIŞ TİCARET KONUMU	10
11. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	11

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Denizli İhracatının ve İthalatının Son 10 Yıldaki Değerleri (Milyar \$).....	3
Şekil 2. Denizli İhracatında Öne Çıkan İlk 10 Sektörün İhracat Değerleri (Milyon \$)	4
Şekil 4. Denizli İthalatında Öne Çıkan İlk 10 Sektörün İthalat Değerleri (Milyon \$)	5
Şekil 3. Denizli İhracatında Öne Çıkan İlk 10 Ülkenin İhracat İçindeki Oranları (%)	6
Şekil 5. Denizli İthalatında Öne Çıkan İlk 10 Ülkenin İthalat İçindeki Oranları (%)	7
Şekil 6. İhracatının İthalatı Karşılama Oranı En Yüksek 10 Sektörü.....	8
Şekil 7. Denizli'nin Türkiye İhracatında En Fazla Payı Olan İlk 10 Sektör (%)	9
Şekil 8. Denizli'nin Türkiye İthalatında En Fazla Payı Olan İlk 10 Sektör (%)	9
Şekil 9. Denizli'nin Türkiye İhracatında En Fazla Payı Olan İlk 10 Sektör (%)	10

TABLO DİZİNİ

Tablo 1. Denizli'nin Türkiye İhracatında En Fazla Payı Olan İlk 10 Sektör (%).....	10
Tablo 2. Denizli Dış Ticaret Genel Durumu.....	15

1. AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM

Bu çalışmanın temel amacı, Denizli ili dış ticaret verilerini kullanarak ihracat ve ithalatta öne çıkan sektörleri belirlemek ve bu sektörlerin Denizli ilinin ekonomik yapısındaki rolünü analiz etmektir. Bununla birlikte, çalışma Denizli ilinin dış ticaret performansını diğer 81 ille karşılaştırarak ilin konumunu değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Denizli ilinin sektörel bazda ihracatının ithalatı karşılama oranını inceleyerek, ilin dış ticaret dengesini değerlendirmekte ve gelecek dönemdeki potansiyelini tahmin etmeyi hedeflemektedir.

Denizli ilinin dış ticaret verilerini analiz etmek için nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. İlk adımda, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından sağlanan ISIC Rev 3 Düzey 2 kodlarına dayanan Denizli ihracat ve ithalat verileri toplanmıştır. Bu veriler, 2020-2022 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Verilerin analizi için istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. İhracat ve ithalat verileri sektörel bazda ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve Denizli'nin öne çıkan sektörleri belirlenmiştir. Ayrıca, ilin ihracatının ülke bazında dağılımı ve ülke payı analiz edilerek, Denizli'nin dış ticaret ilişkileri ortaya konulmuştur.

Çalışmanın sonucunda elde edilen veriler, istatistiksel analizler ve grafikler yardımıyla sunulmuştur. İhracat ve ithalat verilerinin zaman içindeki değişimleri ve eğilimleri değerlendirilmiştir. Ayrıca, Denizli ilinin dış ticaret performansı, diğer 81 il ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı hesaplanarak, ilin dış ticaret dengesi ve gelecek potansiyeli üzerine çıkarımlarda bulunulmuştur.

Sonuç bölümünde, elde edilen bulgular özetlenerek, ilin dış ticaret performansı ve gelecek öngörülerini değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler temel alınarak, Denizli'nin dış ticaret kapasitesinin artırılması için öneriler sunulmuştur. Öneriler, ihracatın çeşitlendirilmesi, yeni pazarlara açılma, sektörel rekabet gücünün artırılması gibi alanlara odaklanmaktadır. Denizli dış ticaret verilerini kullanarak yapılan kapsamlı bir analizi sunan çalışmanın amacı, ilin ihracat ve ithalatının sektörel dağılımını belirlemek, ülke bazında payını analiz etmek ve dış ticaret performansını değerlendirmektir. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular, gelecek dönem öngörülerini ve önerileri, ilin dış ticaret kapasitesini artırmaya yönelik stratejilerin belirlenmesine katkı sağlayabilir.

2. PANDEMİ SONRASI DIŞ TİCARET

Pandemi, dünya genelinde dış ticaret üzerinde önemli etkilere neden olmuştur. COVID-19 salgını, uluslararası lojistik zincirlerinde aksamalara, tedarik zinciri sorunlarına ve seyahat kısıtlamalarına yol açarak, dünya ticaretinin akışını zorlaştırmıştır. Tedarik zincirinde yaşanan aksamalar, fabrikaların kapanması, sınırların kapanması ve nakliye sınırlamaları, dünya genelinde mal ve hizmet ticaretinin azalmasına neden olmuştur. Ayrıca, talepteki düşüş ve gelir kayıpları da ticareti olumsuz etkilemiştir. Bu durum, birçok sektörde sipariş iptalleri, ihracat düşüşleri ve ekonomik durgunluklara yol açmıştır. Türkiye, pandemi nedeniyle hem ihracat hem de ithalat açısından olumsuz etkilenmiştir. Dünya genelindeki talep düşüşü ve lojistik sorunlar, Türk ihracatçılarının yurtdışı pazarlara erişimini zorlaştırmıştır. Özellikle tekstil, otomotiv ve turizm gibi sektörler, ihracat gelirlerinde önemli düşüşler yaşamıştır. Ayrıca, ithalat tarafında da sıkıntılar yaşanmış ve yurtiçi tüketim malzemelerindeki arz eksikliği nedeniyle üretim süreçleri aksamıştır.

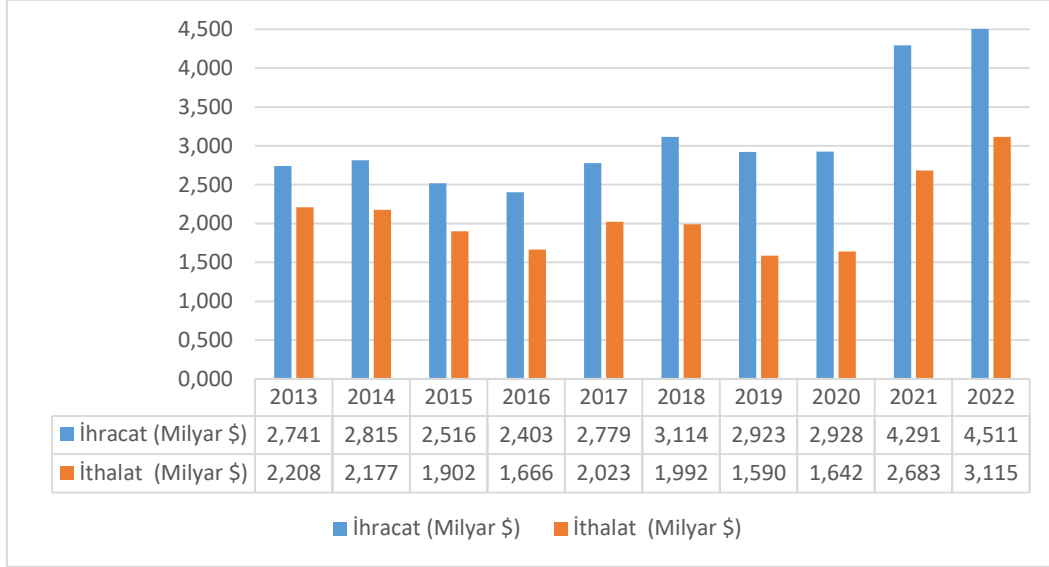
Denizli, Türkiye'de tekstil sektörünün önemli bir merkezidir ve pandemi bu sektörü olumsuz etkilemiştir. Salgın nedeniyle dünya genelindeki talep azaldığı için Denizli'deki tekstil ihracatı düşmüştür. Ayrıca, tedarik zinciri sorunları ve lojistik kısıtlamalar, tekstil üretimini ve ihracatını olumsuz etkilemiştir. Salgın, tedarik zincirinde ciddi aksamalara neden olmuştur. Malzeme ve hammadde temininde yaşanan zorluklar, üretimi etkilemiş ve ihracatı olumsuz etkilemiştir. Tedarik zincirindeki bu sorunlar, Denizli'nin ihracat potansiyelini kısıtlamış ve rekabet gücünü azaltmıştır.

Pandemi, Denizli ihracatçılarını yeni pazarlara yönelmeye teşvik etmiştir. Salgın öncesinde yoğunlaşılan pazarlarda yaşanan talep düşüşü, ihracatçıları farklı ülkelere yönlendirmiştir. Özellikle Ortadoğu, Afrika ve Asya gibi pazarlarda yeni fırsatlar keşfedilmiştir. Denizli, pazar çeşitlendirmesi stratejileriyle ihracatını sürdürülebilirlik ve büyüme açısından güçlendirmiştir. Pandemi süreci, Denizli'nin ihracat sektöründe dijital dönüşümün hızlanmasına yol açmıştır. Sanal ticaret fuarları, dijital pazar yerleri ve online satış platformları gibi dijital araçlar, ihracatçıların işlerini sürdürebilmesi için önemli bir rol oynamıştır. Denizli firmaları, dijital pazarlama stratejilerini benimseyerek uluslararası müşterilere erişim sağlamış ve ihracatlarını artırmıştır. Bu sayede, fiziksel sınırlamaların ötesine geçerek daha geniş bir müşteri kitlesine ulaşabilmişlerdir.

2022 yılında Denizli 4,511 milyar \$ ihracat, 3,115 milyar \$ ithalat gerçekleştirirken bu değerler Türkiye ihracatının %1,9'unu, ithalatının ise %0,9'unu karşılamaktadır. Son 10 yıl itibarı ile Denizli'nin toplam dış ticareti değerlendirildiğinde ise önemli bir artış eğilimi göze çarpmaktadır.

Pandeminin etkisi ile geçen 2019 ve 2020 yıllarının ardından 2021 ve 2022 yıllarında önemli bir toparlanma ile birlikte artış yaşanmış ve son 10 yılın en yüksek ihracat değerlerine ulaşılmıştır.

Şekil 1. Denizli İhracatının ve İthalatının Son 10 Yıldaki Değerleri (Milyar \$)

Kaynak: TÜİK, 2022 Yılı Verileri

Denizli ihracatının lokomotifi durumunda olan tekstil ürünleri sektörünün etkisi her yıl hissedilmektedir. Son 10 yılın en yüksek ihracat kalemleri tekstil ürünleri olmakla birlikte en yüksek değerlere son iki yılda ulaşılmıştır. İhracattaki yükselişin en önemli etkeni olan tekstil sektöründen sonra ikinci sırada ise ana metal sanayi yer almaktadır. BYS elektrikli makine ve cihazlar sektörü ise yine son yıllarda etkisini artırmış ve ihracat payını yükseltmeye devam etmektedir.

Son 10 yılda ilin ithalatına yakından bakıldığında ihracat ile paralel yükselişini sürdürdüğü görülmektedir. İlin ithalatında başı çeken kalemler ise ana metal sanayinde görülmektedir. Yukarıda Şekil 1’de ihracat ve ithalat arasındaki farklara bakıldığında ise 2013-2017 yılları aralığına nazaran 2018-2022 yılları arasında aradaki farkın biraz daha açıldığı söylenebilmektedir.

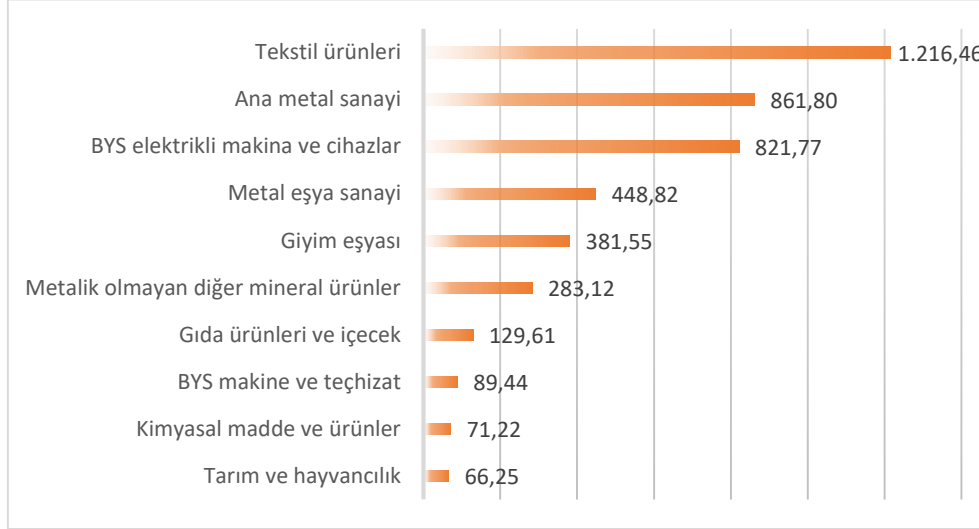
3. DENİZLİ İHRACATINDA ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLER

1980’li yıllardan günümüze ihracat rakamları ile Anadolu Kaplanları olarak adlandırılan illerden birisi olan Denizli sanayisi ve üretim değerlerini her geçen yıl artırmaya devam etmektedir. Denizli’nin sanayisi ve ekonomisinde büyük paya sahip olan tekstil sektörü ihracatta yıllardır başat aktör olmayı sürdürmektedir.

Denizli’nin 2022 yılı ihracatı yakından incelendiğinde 1,216 milyar \$ ile tekstil ürünlerinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. 2022 yılı ihracatının %24’ünü kapsayan tekstil ürünlerini sırası ile

ana metal sanayi, elektrikli makine ve cihazlar, metal eşya sanayi, giyim eşyası, metalik olmayan diğer mineral ürünler takip etmektedir.

Şekil 2. Denizli İhracatında Öne Çıkan İlk 10 Sektörün İhracat Değerleri (Milyon \$)

Kaynak: TÜİK, 2022 Yılı Verileri

İhracat değerlerinde 2. sırada yer alan ana metal sanayi yıllardır Denizli'nin lokomotif sektörlerinden birisi olmuştur. İlin öne çıkan elektrikli makine ve cihazlar, metal eşya sanayi gibi sektörleri ile önemli bir küme oluşturan ana metal sanayi çoğunlukla bu sektörlerle tedarikçi görevini üstlenmektedir. BYS elektrikli makine ve cihazlar sektörü yakından incelendiğinde ise Denizli'de yoğun olarak yer alan kablo firmaları ile onların tedarikçilerinin oluşturduğu bir küme ile karşılaşılmaktadır. BYS elektrikli makine ve cihazlar sektörü, ana metal sanayi ve metal eşya sanayi birbirlerini desteklemekte ve güçlendirmektedir. Bölgenin ve Türkiye'nin en büyük firmalarından bazıları bu sektörlerde yer almaktadır.

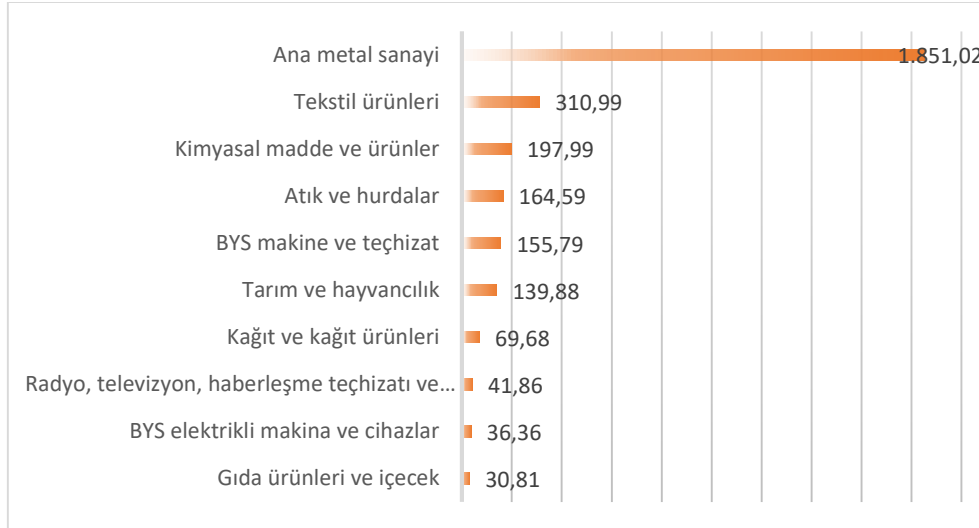
Tekstil sektörü ile birbirini destekleyen ve bölgenin istihdamında önemli bir paya sahip olan giyim eşyası sektörü ise ilin ihracatında 5. sırada yer almaktadır. Giyim eşyası ihracatının yıllara göre fazla değişim göstermediği söylenebilir. Bu durum giyim eşyası üretiminde fason üretimin yaygın olmasından kaynaklanmakta ve firmaların kendi markalarını yaratamayıp yıllardır dünyaca ünlü markaların fason üretimlerini yapmalarından kaynaklanmaktadır. Aynı şekilde metalik olmayan diğer mineral ürünler ihracatında da yıllardır önemli bir artış sağlanamadığı gözlenmektedir. Denizli'nin cam, seramik karo, çimento, mermer ve traverten ihracatı bu sektörde gerçekleşmektedir. Travertenleri ile ünlü Denizli'de bu sektördeki ürünlerin bloklar şeklinde kesilip biçimlendirilerek katma değeri artırılmadan ihraç edilmesi önemli bir artış sağlanamamasına neden olmaktadır.

Sektörlerin son 3 yıldaki performanslarına bakıldığında pandemi ile geçen 2020 yılındaki düşüş göz ardı edildiğinde 2021 ve 2022 yılları tüm sektörler için bir toparlanma dönemi olmuştur. Fakat pandemi sonrası önemli bir artış gösteren BYS elektrikli makine ve cihazlar, metal eşya sanayi, gıda ürünleri ve içecek ile kimyasal madde ve ürünler sektörleri dikkat çekmektedir. Söz konusu sektörlerde 2020-2022 yılları karşılaştırıldığında ihracat rakamlarının yaklaşık iki katına çıktığı gözlenmektedir. Son yıllarda ilde önemli bir yer edinmeye başlayan kimyasal madde ve ürünler sektörü dikkat çekmektedir.

4. DENİZLİ İTHALATINDA ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLER

Denizli ithalatı yakından incelendiğinde ana metal sanayi ithalatının (1,851 milyar \$) büyük bir farkla ilk sırada yer aldığı dikkat çekmektedir. Ana metal sanayinin alt kırılımları incelendiğinde ilde demir çelik dışındaki ana metal sanayi ve demir çelik ana sanayi dallarının yoğun olarak ithal edildiği görülmektedir. İlin ana metal sanayi; BYS elektrikli makine ve cihazlar, metal eşya sanayi, BYS makine ve teçhizat sektörlerinin büyük bir oranda tedarikçisi konumundadır. İlin ithalatında 4. sırada yer alan atık ve hurdalar ithalatında yer alan metal atık ve hurdaların da kısmen bu alana hizmet verdiği görülmektedir.

Şekil 3. Denizli İthalatında Öne Çıkan İlk 10 Sektörün İthalat Değerleri (Milyon \$)

Kaynak: TÜİK, 2022 Yılı Verileri

Denizli ithalatında ikinci sırayı alan tekstil ürünleri almaktadır. Tekstil üretiminin yoğun olduğu Denizli’de tekstil elyafından iplik ve dokunmuş tekstil ürünlerinin ithalatının yüksek olması dikkat çekmektedir. Tekstil sanayisi gelişmiş ve bir tekstil kenti olarak söz edilen Denizli’de iplik ve kumaş üretiminin yeterince yapılamayıp ithal edilmesi dikkat çekmektedir. Kimyasal madde

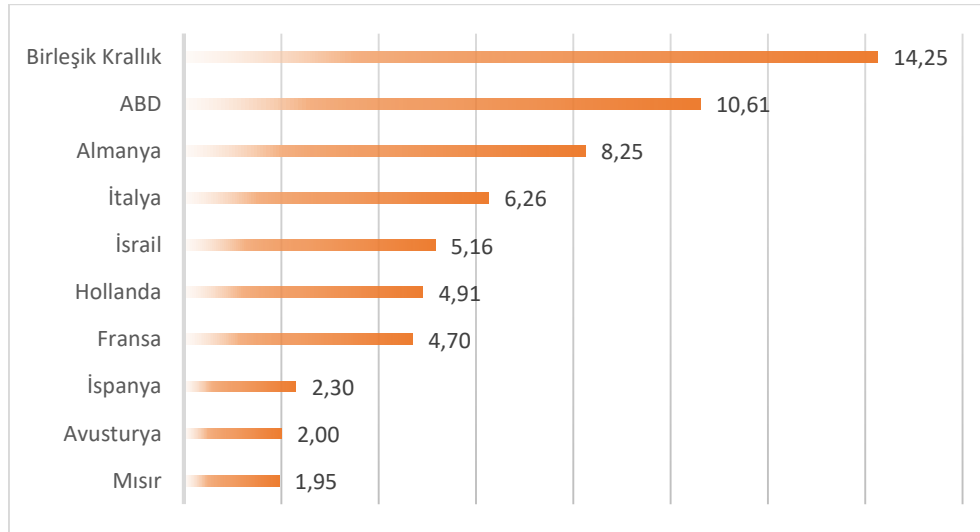
ithalatında ise yine tekstil sanayisinin ihtiyaç duyduğu kimyasal maddelerin öne çıktığı sentetik kauçuk, suni ve sentetik elyaf ürünlerinin yoğun olarak ithal edildiği görülmektedir.

İlin öne çıkan ithalat kalemlerinden olan makine ve teçhizat ise yine tekstil makineleri öne çıkmaktadır. Son 10 yılda Denizli’de gelişmekte olan tekstil ve mermercilik makine üretiminin ilin ihtiyacını karşılayamadığı ve ithalatın yoğun olduğu görülmektedir.

5. DENİZLİ İHRACATINDA ÖNE ÇIKAN ÜLKELER

Denizli ihracatının hangi ülkelere yapıldığı incelendiğinde pazar çeşitliliğinin olduğu görülmektedir. 2022 yılında 192 ülke ile ihracat yapılmıştır. 2022 yılında en fazla ihracat yapılan ülkeler incelendiğinde İngiltere, Amerika, Almanya ve İtalya’nın başı çektiği görülmektedir. 2022 yılında Denizli’nin yaptığı toplam ihracatın %14,25’i İngiltere’ye, %10,61’i Amerika’ya, %8,25’i ise Almanya’ya gerçekleşmiştir.

Şekil 4. Denizli İhracatında Öne Çıkan İlk 10 Ülkenin İhracat İçindeki Oranları (%)

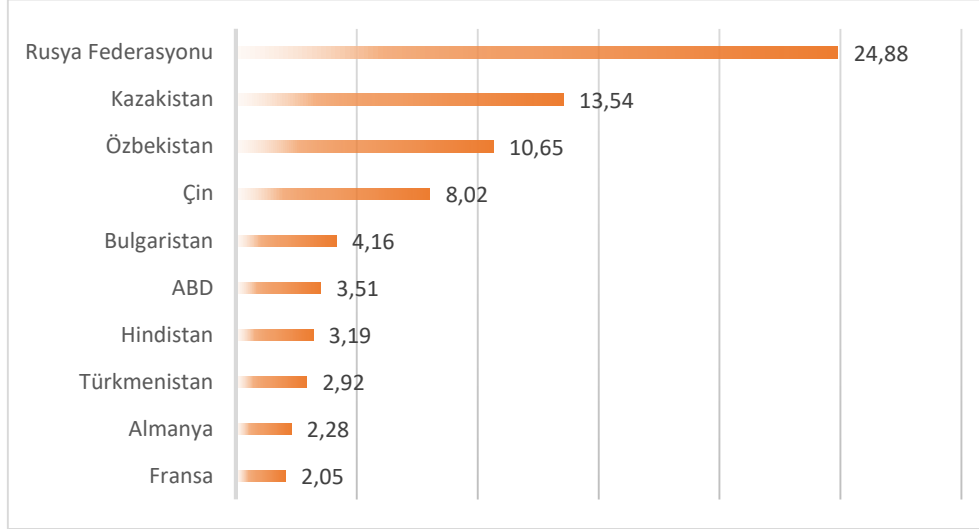
KAYNAK: TÜİK, 2022 Yılı Verileri

6. DENİZLİ İTHALATINDA ÖNE ÇIKAN ÜLKELER

Denizli’nin ithalatının gerçekleştiği ülkeler incelendiğinde 2022 yılında 118 ülke ile ithalat gerçekleştirildiği görülmektedir. İhracatın ve ithalatın ağırlıklı olduğu ülkelerin birbirinden çok farklı olduğu göze çarpmaktadır. Denizli’nin en yoğun ithalat yaptığı ülkelerin başında Rusya, Kazakistan, Özbekistan, Çin ve Bulgaristan gelmektedir. Rusya Federasyonu’ndan yapılan ithalat Denizli ithalatının çeyreğini oluşturmaktadır. Bu ithalat hacminde demir-çelik ithalatının (ana metal sanayi) payı yüksektir. İkinci ve üçüncü sırada ise Türki devletler olan Kazakistan ve

Özbekistan gelmektedir. Dünyada son yıllarda ihracat atılımı ile kendinden söz ettiren Çin ise Denizli ithalatında %8’lik bir pay ile dördüncü sırada yer almaktadır.

Şekil 5. Denizli İthalatında Öne Çıkan İlk 10 Ülkenin İthalat İçindeki Oranları (%)

KAYNAK: TÜİK, 2022 Yılı Verileri

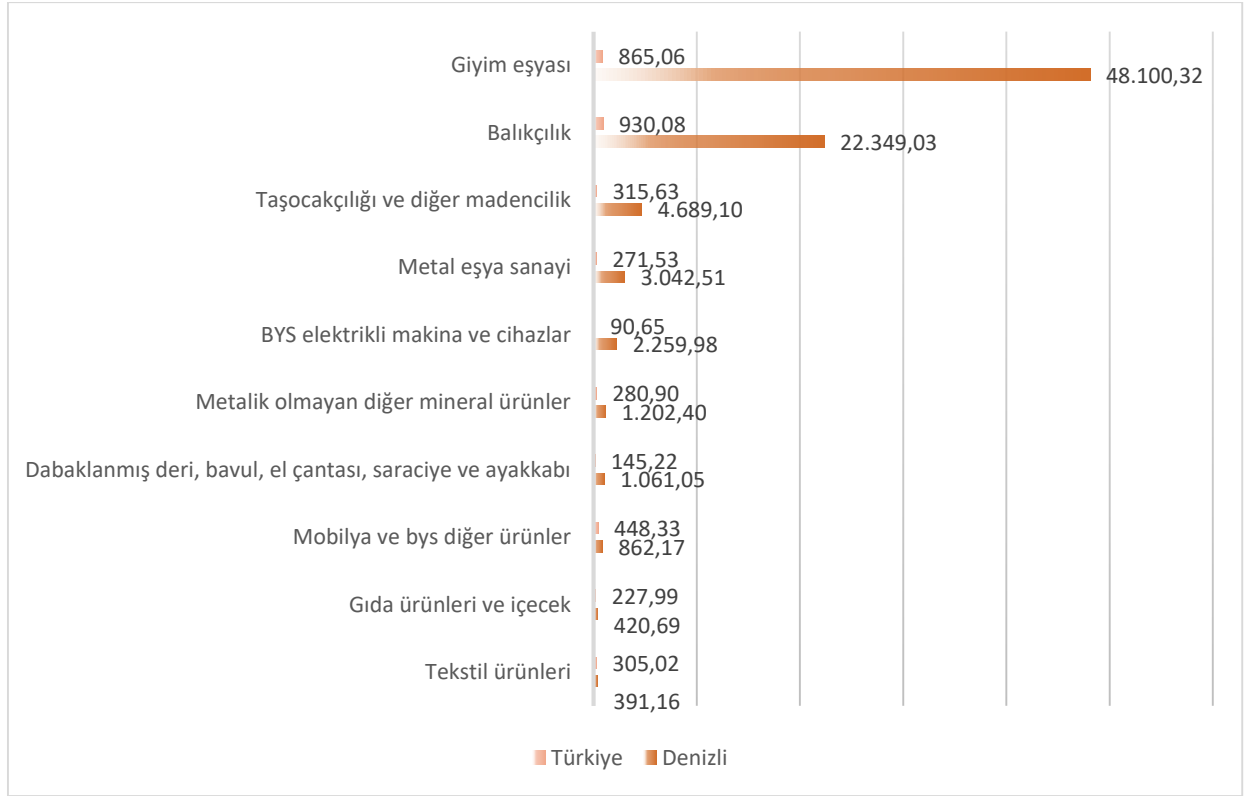
7. DENİZLİ’DE SEKTÖRLER BAZINDA İHRACATIN İTHALATI KARŞILAMA ORANI

İhracatın yüksek olması kadar bir ülkenin ya da bölgenin kendi kendine yetebilme becerisini ve sektörlerin dışa bağımlı olmadan gelişmesini göstermesi nedeniyle ihracatın ithalatı karşılama oranı ve ithalat ile ihracat arasındaki farklar önem arz etmektedir. Bu noktada sektörlerden bağımsız ele alındığında Denizli ihracatın ithalatı karşılama oranı sıralamasında üst sıralarda yer almaktadır.

Şekil 6’da Denizli’nin ihracatı ithalatı karşılama oranı en yüksek olan sektörleri ile bu sektörlerin Türkiye değerleri görülmektedir. Denizli ilinin ihracatın ithalatı karşılama oranı (%48.100) en yüksek sektörü giyim eşyası olurken bu değer Türkiye için %865 olarak gerçekleşmiştir. Giyim eşyası sektörü Denizli’nin ihracatta öne çıkan sektörler arasında 5. sırada yer almakta ve bununla birlikte ithalatı düşük kalmaktadır.

Denizli’nin ihracatın ithalatı karşılama oranı en yüksek ikinci sektörü ise balıkçılık (%22.349) olurken Türkiye’de bu değer %930’larda kalmaktadır. Denizli’nin Çameli ve Pamukkale başta olmak üzere ilçelerinde yaygın olarak görülen karabalıklığı ile gerçekleştirdiği balık ihracatına karşın balık ithalatının düşük kaldığı görülmektedir.

Şekil 6. Denizli İhracatının İthalatını Karşılama Oranı En Yüksek 10 Sektörünün Türkiye ile Karşılaştırması (%)

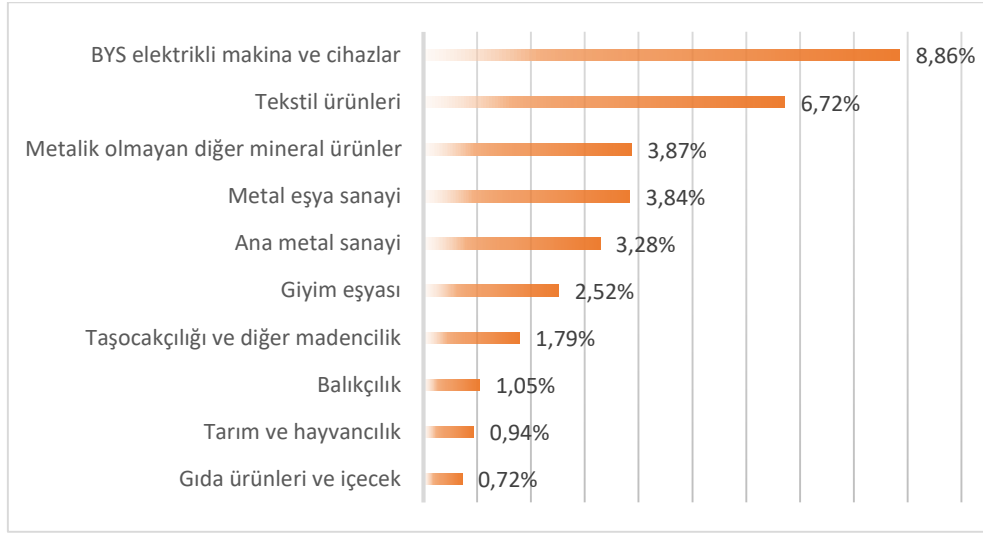
KAYNAK: 2022 yılı TÜİK verileri ile GEKA tarafından hesaplanmıştır.

Denizli'nin ihracatını ithalatın karşılama oranlarına göre diğer sektörlerle baktığımızda Türkiye oranları ile arasında çok büyük farklar görülmemektedir. Giyim eşyası ve balıkçılık sektörlerini taş ocakçılığı ve diğer madenler, metal eşya sanayi, BYS elektrikli makine ve cihazlar sektörleri takip etmektedir.

8. TÜRKİYE İHRACATINDA DENİZLİ'NİN ÖNE ÇIKTIĞI SEKTÖRLER

Denizli ihracatında ön sırada yer alan sektörlerin Türkiye içindeki paylarına bakıldığında sıralamanın değiştiği dikkat çekmektedir. BYS elektrikli makine ve cihazlar ilin Türkiye ihracatında en fazla paya sahip sektörü olarak öne çıkmaktadır. Kablo üretiminin de dâhil olduğu bu sektör Türkiye'de söz sahibi firmalara sahiptir. İlin BYS elektrikli makine ve cihazlar ihracatı Türkiye'nin aynı sektörde yaptığı ihracatının %8,86'sını kapsamaktadır.

Şekil 7. Denizli'nin Türkiye İhracatında En Fazla Payı Olan İlk 10 Sektör (%)

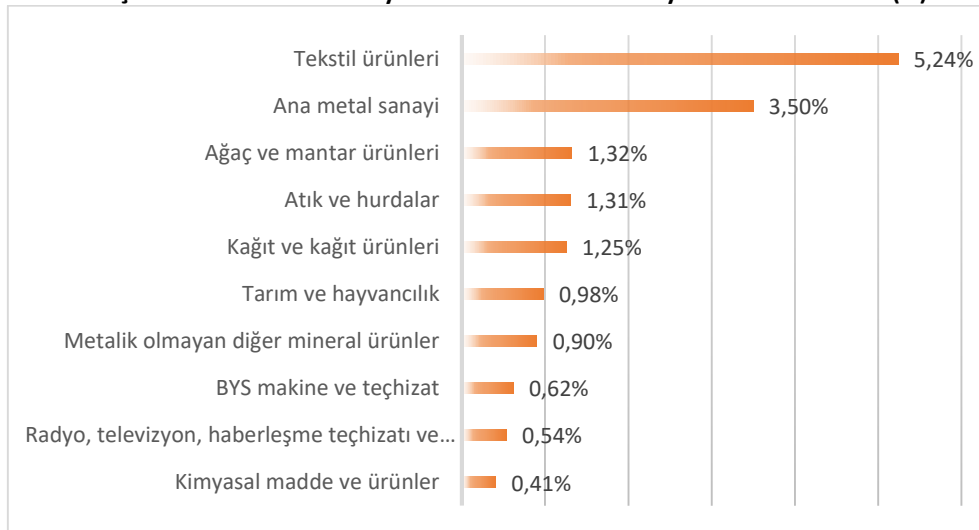
KAYNAK: 2022 yılı TÜİK verileri ile GEKA tarafından hesaplanmıştır.

İlin lokomotif sektörü olan tekstil ürünleri ihracatı ise Türkiye tekstil ihracatının %6,72'sini gerçekleştirmektedir. Diğer sektörlerle sırası ile bakıldığında metalik olmayan mineral ürünler (%3,87), metal eşya sanayi (%3,84), ana metal sanayi (%3,28) ve giyim eşyası (%2,52) gelmektedir.

9. TÜRKİYE İTHALATINDA DENİZLİNİN ÖNE ÇIKTIĞI SEKTÖRLER

Denizli ihracatında ön sırada yer alan sektörlerin Türkiye içindeki paylarına bakıldığında tekstil ürünleri üretimi ile öne çıkan Denizli'nin Türkiye tekstil ithalatındaki payı (%5,24) ile ilk sırada yer aldığı dikkat çekmektedir.

Şekil 8. Denizli'nin Türkiye İthalatında En Fazla Payı Olan İlk 10 Sektör (%)

KAYNAK: 2022 yılı TÜİK verileri ile GEKA tarafından hesaplanmıştır.

Denizli ithalatının ilk sırasında yer alan ana metal sanayi Türkiye ana metal ithalatının %3,50'sini oluşturmaktadır. Denizli'nin ithalatında Türkiye'de payı açısından 3. sırada (%1,32) yer alan sektör ise ağaç ve mantar ürünleri sektörüdür. Bu üç sektörü atık ve hurdalar (%1,31), kâğıt ve kâğıt ürünleri (%1,25) takip etmektedir.

10. DENİZLİ'NİN SEKTÖREL BAZDA DIŞ TİCARET KONUMU

Denizli ilinin sektörlere göre rekabet ettiği illere yakından bakıldığında tekstil ihracatının ilk sırada olduğu il Türkiye'de İstanbul, Gaziantep ve Bursa'nın ardından 4. sırada yer almaktadır. Giyim eşyası ihracatında Denizli İstanbul, İzmir ve Bursa'nın ardından 4. sırada yer almaktadır.

Denizli ihracatında ikinci sırada yer alan ana metal sanayi ise İstanbul, Kocaeli ve Hatay'ın ardından 4. sırada yer almaktadır. Kablo imalatının dâhil olduğu BYS elektrikli makine ve cihazla ihracatı ise İstanbul, Kocaeli ve Ankara'nın ardından 4. sırada yer almaktadır.

Tablo 1. Denizli'nin Türkiye İhracatında En Fazla Payı Olan İlk 10 Sektör (%)

Sektör	Denizli Sıralaması	1. il	2. il	3. il
Tekstil ürünleri	4	İstanbul	Gaziantep	Bursa
Giyim eşyası	4	İstanbul	İzmir	Bursa
Ana metal sanayi	4	İstanbul	Kocaeli	Hatay
BYS elektrikli makina ve cihazlar	4	İstanbul	Kocaeli	Ankara
Metalik olmayan diğer mineral ürünler	6	İstanbul	İzmir	Kocaeli
Metal eşya sanayi	8	İstanbul	Ankara	Kocaeli
Balıkçılık	9	Muğla	İzmir	İstanbul
Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar	9	İstanbul	Kocaeli	İzmir
Taşocakçılığı ve diğer madencilik	12	İstanbul	Ankara	Aydın
Dabaklanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ve ayakkabı	12	İstanbul	Gaziantep	İzmir

KAYNAK: 2022 yılı TÜİK verileri ile GEKA tarafından hesaplanmıştır.

Denizli'nin metalik olmayan diğer mineral ürünler ihracatı tüm iller arasında 6. sırada, metal eşya sanayi ihracatı 8. sırada, balıkçılık ihracatı 9. sırada, kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar ihracatı 9. sırada, taşocakçılığı ve diğer madencilik ihracatı 12. sırada ve dabaklanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ve ayakkabı ihracatı 12. sırada yer almaktadır.

11. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Denizli, Türkiye'nin önde gelen ihracatçı ve sanayisi gelişmiş illerinden birisidir. Denizli 2022 yılında toplam 4.511.349.930 \$ ihracat ve 3.114.822.125 \$ ithalat gerçekleştirmiş; ihracatta 81 il içinde 8. sırada yer alırken ithalatı 12. sırada yer almıştır. Türkiye ihracatının %1,9'unu karşılarken ithalatının ise %0,9'unu gerçekleştirmiştir. Son 10 yılın performansına bakıldığında Denizli ihracatı pandemi süreci dışında sürekli artış trendini korumaktadır. İhracat, pandemi sonrası iki yıl içinde toparlanmayla birlikte pandemi öncesi değerlerin de üzerine çıkmıştır (Şekil 1). Bununla birlikte Denizli, Türkiye'nin ihracatın ithalatı karşılama oranı en yüksek illerinden birisi olarak öne çıkmaktadır. İhracat ithalattan daha fazla olmakla birlikte aradaki farkın son yıllarda daha da arttığı görülmektedir.

Denizli'de tekstil ve giyim eşyası sektörlerinin 1980'li yıllardan bu yana öncülük ettiği sanayi kolları son 20 yılda oldukça çeşitlenmiş ve ürün yelpazesi genişlemiştir. Tekstil sektörünün ardından ihracatta ana metal sanayi, BYS elektrikli makine ve cihazlar, metal eşya sanayi, metalik olmayan diğer mineral ürünler, gıda ve içecek, BYS makine ve teçhizat, kimyasal ürünler gibi sektörler gelmektedir. Denizli ihracatının yıllar içinde performansını düşürmeden artış grafiğini korumasında, sanayisindeki bu çeşitliliğin ve ürün yelpazesini geliştirmesinin önemli bir payı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte tekstil, giyim, ana metal sanayi gibi düşük ve orta-düşük teknoloji sektörlerinin yanı sıra son yıllarda elektrikli makine ve cihazlar, makine ve teçhizat, kimyasal ürünler gibi orta-yüksek teknoloji sektörlerinin etkinliğini artırması büyük önem arz etmektedir. Bu sektörlerin inovasyon ve ürün geliştirme performansını artırarak bir itici güç oluştururken ilin ürettiği katma değeri de artırmaktadır. Bu gelişmelerle birlikte düşük teknoloji ve ilin lokomotif sektörü olan tekstil ürünleri sektöründe katma değer artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülmekte ve bunlar sektörlerin ihracat performanslarını etkilemektedir. İlde akıllı ve teknik tekstil çalışmalarının artırılması buna örnektir. 2022 yılında Türkiye tekstil ihracatının %6,7'sini Denizli gerçekleştirmiştir (Tablo 7).

İlde sektörlerin yıllar içindeki performanslarına bakıldığında uzun yıllar ilin en önemli sektörleri arasında yer alan tekstil, ana metal, giyim eşyası, metalik olmayan mineral ürünler sektörlerinin ihracat performanslarının pandemi göz ardı edildiğinde durağanlaştığı gözlenmektedir. Buna karşın BYS elektrikli makine ve cihazlar, metal eşya sanayi, gıda ve içecek, BYS makine ve teçhizat, kimyasal ürünler sektörlerinin performanslarının artış grafiğini sürdürdüğü görülmektedir. Bu noktada dikkat çeken diğer bir husus ise ilin ihracatında başı çeken ve toplam ihracatın %46'sını

kapsayan tekstil ürünleri ve ana metal sanayi, ithalatın da %70'ini oluşturmaktadır. İhracat fazlası veren Denizli'de ana metal sanayinin dış ticaret açığı verdiği, Denizli ana metal ithalatının da Türkiye'de sektörel olarak 5. sırada yer aldığı görülmektedir (Tablo 2). Bu noktada tekstil ürünleri ve ana metal gibi ilin iki başat sektöründe hammadde sıkıntısı yaşandığı söylenebilir. Tekstil ve ana metal gibi iki başat sektörde yaşanan hammaddede dışa bağımlılık ve artan ithalat hacminin dikkate alınması önem arz etmektedir. Her iki sektörde de geri dönüşüm, endüstriyel simbiyoz ve kümelenme faaliyetlerinin etkin bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

Ana metal sanayi ve atık metal hurda ithalatı hacminin büyük olması Denizli'ye özel olmayıp Türkiye'nin de ana metal sanayi ithalatının yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Çin'in metal ihracatına kısıtlama getirip iç pazara odaklanması ile birlikte alarm vermeye başlayan ana metal sanayi ithalatı; ABD, AB ve Rusya'nın da ana metal sanayi ihracatına kısıtlama getireceğini açıklaması ile acil önlem alınması gereken alanlardan birisi olarak öne çıkmaktadır (KPGM Çelik Sektörü Raporu, 2022). Ana metal sanayinin; elektrikli makine ve cihazlar, metal eşya sanayi, makine ve teçhizat gibi ildeki sektörlerle birlikte ulusal savunma sanayi, otomotiv sanayi, uzay ve havacılık sektörlerini de desteklediği ve hammadde sağlayıcısı konumunda olduğu göz ardı edilmemelidir. Ana metal, elektrikli makine ve cihazlar, metal eşya sanayi, makine ve teçhizat sektörlerinin ilde önemli ve hacmi büyük bir küme oluşturduğu görülmektedir. Bu kümenin hammadde, ar-ge, inovasyon, geri dönüşüm gibi alanlarda birbirini destekler hale getirilmesi uzun vadede tüm sektörlerin küresel rekabet gücünü olumlu etkileyecektir. Tekstil ve ana metal sanayinde inovasyon, ar-ge ve hammadde tedariki konusunda önlemlerin alınmaması durumunda gelecekte olumsuzlukların yaşanabileceğinden şüphe edilmelidir. İlin en büyük ihracat payına sahip bu iki sektörünün geleceği diğer sektörleri de yakından etkileyecektir.

Giyim eşyası sektörü ise ihracatında durağanlık ve zaman zaman düşüşler görülen sektörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. İlin istihdamında tekstil sektörü ile birlikte önemli bir payı olan giyim eşyası sektörünün kronik sorunları fason üretim ve markalaşamamadır. Söz konusu nedenlerle sektör istenen performansı yakalayamamaktadır. Aile şirketlerinin çoğunlukta olması ve profesyonel tanıtım ve markalaşma yatırımlarının yapılamaması sonucu fason üretim yoğunluğunun devam etmesi sektörü kırılgan hale getirmektedir.

İlin en büyük şirketlerinin yer aldığı bir diğer sektör olan metalik olmayan diğer mineral ürünler sektöründe ise önceki yıllara nazaran durağanlık göze çarpmaktadır. Denizli travertenini ve mermer ocaklarının büyük payı olan sektörde ürün yelpazesinin yeterince genişletilememesi ve

markalaşamama sorunu göze çarpmaktadır. Denizli ihracat hacminde ön sıralarda olmayan fakat Türkiye içindeki payı ile 2022 yılında 3. sırada yer alan metalik olmayan diğer mineral ürünler sektörü Türkiye'nin aynı sektördeki ihracatının %3,87'ini gerçekleştirmiştir (Tablo 2).

Son yıllarda Denizli'de orta-yüksek teknolojili veya nispeten katma değeri yüksek sektörlerde yaşanan gelişmeler dikkat çekmektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere BYS elektrikli makine ve cihazlar, BYS makine ve teçhizat ile kimyasal ürünler sektörleri yükselişini sürdürmektedir. BYS elektrikli makine ve cihazlar sektörü ilin Türkiye'deki en yüksek payına sahip sektörü olmuştur. 2022 yılı Türkiye elektrikli makine ve cihazlar sektörü ihracatının %8,9'unu Denizli gerçekleştirmiştir (Tablo 2).

Denizli 2022 yılında 192 farklı ülkeye ihracat gerçekleştirmiştir. Bu 192 ülke farklı kıtalardan ve farklı coğrafyalardan olmakla birlikte başı İngiltere, ABD, Almanya, İtalya ve İsrail çekmektedir. Denizli'nin pazar çeşitliliği ve pazara erişim konusunda önemli sorunları olmadığı görülmektedir. Fakat her zaman pazarlama ve tanıtım konusunda yeni yatırımların ve desteklerin sürdürülmesi önem arz etmektedir. Bununla birlikte 2019 yılında imzalanan Avrupa Yeşil Mutabakatı ile 2050 yılında Avrupa kıtasının iklim-nötr olma hedefi ilk kez açıklanırken sanayinin yeşil dönüşümünü gerektiren büyüme stratejileri ve tüm politikaların iklim değişikliği ekseninde yeniden ele alınacağı belirtilmiştir. Bu çerçevede Avrupa'ya yapılan ihracatın sınırda karbon düzenlemesine uygun yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Denizli sanayisinin gelecek dönemde ele alması gereken en önemli hususların başında yeşil dönüşüm ve sınırda karbon üretim politikasına uygun üretim gelmektedir. Sektörlerin ve şirketlerin sınırda karbon düzenlemesine yönelik üretim yöntemlerini gözden geçirmesi ve buna uygun dönüşümleri en kısa sürede gerçekleştirmesi önem arz etmektedir.

Denizli'nin dış ticaret performansına genel olarak bakıldığında Türkiye'de ihracatta 8. sırada olduğu ve rekabet gücünün yüksek olduğu görülmektedir. Geleneksel sektörlerin dışında kalan sektörlerde yaşanan ivme ile birlikte ürün çeşitliliğinin yükselişte olduğu görülmektedir. Denizli tüm sektörlerinde sağladığı ürün çeşitliliği ile farklı pazarlara erişim kapasitesini her yıl daha da artırmaktadır. Denizli'nin geçmişten gelen ticaret geleneği pazara erişim konusunda kolaylık sağlamaktadır.

Çoğunlukla tekstil, giyim eşyası ve metalik olmayan diğer mineral ürünler sektörlerinde yaşanan aile şirketinden profesyonel yönetime geçiş sancıları, fason üretim sıkıntısı, markalaşma ve tanıtımın yapılamaması, yeni ürün üretememe gibi sorunlar sektörlerin kırılganlığına neden

olmaktadır. Bu sorunların danışmanlık ve mentörlük gibi farklı yöntemlerde destekler sağlanarak aşılması, sektörlerdeki katma değerin artmasını sağlayacaktır.

Denizli ihracatına etkisi olabilecek hususlar genel olarak ele alındığında sınırda karbon düzenlemesi, ana metal ithalatı, ar-ge, inovasyon ve dijitalleşmedir. Sınırda karbon düzenlemesine uygun üretimin gerçekleştirilmesi için yeşil dönüşümün sağlanması, ana metal sanayinde geri dönüşüm ve katma değeri yüksek üretim için gerekli yatırımların yapılması gerekmektedir. Yeni ürünlerin üretilmesi, katma değeri yüksek teknolojik ürünlerin üretilmesi, üretim süreçlerinin sadeleşmesi, ürün kalitesinin artırılması, teknolojik sanayi devrimlerinin gerisinde kalınmaması günümüzde bir ekonominin en önemli hedefleri haline gelmiştir. Denizli'nin rekabet gücünü artırarak küresel değer zincirinin güçlü bir halkası olabilmesi için mevcut sorunları çözerken ar-ge, inovasyon ve dijitalleşme faaliyetlerini artırması büyük önem arz etmektedir.

Tablo 2. Denizli Dış Ticaret Genel Durum Şablonu

ISIC Rev 3 (Düzey 2) KODU	SEKTÖRLER	İHRACAT (Milyon \$)			İTHALAT (Milyon \$)			İHRACAT TR PAYI	İTHALAT TR PAYI	İHRACAT TR 81 İL SIRASI	İTHALAT TR 81 İL SIRASI
		2020	2021	2022	2020	2021	2022	2022	2022	2022	2022
1	Tarım ve hayvancılık	61,88	83,28	66,25	69,07	87,47	139,88	0,94%	0,98%	17	17
2	Ormancılık ve tomrukçuluk	0,00	0,00	0,02	0,05	0,15	0,34	0,03%	0,26%	38	20
5	Balıkçılık	10,97	8,99	6,89	0,00	0,00	0,03	1,05%	0,04%	9	15
10	Maden kömürü , linyit ve turb						7,47	0,00%	0,09%	37	20
13	Metal cevherleri		0,41	1,63		0,00		0,08%	0,00%	20	32
14	Taşocakçılığı ve diğer madencilik	38,26	36,95	34,40	1,12	0,78	0,73	1,79%	0,12%	12	31
15	Gıda ürünleri ve içecek	63,98	103,25	129,61	16,82	24,30	30,81	0,72%	0,39%	24	20
17	Tekstil ürünleri	922,36	1.256,83	1.216,46	182,58	277,61	310,99	6,72%	5,24%	4	5
18	Giyim eşyası	304,24	404,37	381,55	1,22	1,15	0,79	2,52%	0,05%	4	15
19	Dabaklanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ve ayakkabı	2,74	5,41	6,33	0,23	0,22	0,60	0,35%	0,05%	12	27
20	Ağaç ve mantar ürünleri (mobilya hariç); hasır vb. örülerek yapılan maddeler	3,42	5,67	8,51	5,87	6,89	8,82	0,48%	1,32%	22	11
21	Kağıt ve kağıt ürünleri	8,17	12,73	14,71	32,25	35,03	69,68	0,39%	1,25%	15	9
22	Basım ve yayım; plak, kaset vb.	0,23	0,33	0,29	0,80	0,58	0,65	0,12%	0,35%	15	10
23	Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar	7,31	13,16	11,74	13,20	20,09	23,45	0,12%	0,12%	9	17
24	Kimyasal madde ve ürünler	26,14	38,09	71,22	87,10	143,77	197,99	0,39%	0,41%	12	18
25	Plastik ve kauçuk ürünleri	13,05	20,81	19,88	6,96	12,13	20,68	0,19%	0,35%	26	15

ISIC Rev 3 (Düzey 2) KODU	SEKTÖRLER	İHRACAT (Milyon \$)			İTHALAT (Milyon \$)			İHRACAT TR PAYI	İTHALAT TR PAYI	İHRACAT TR 81 İL SIRASI	İTHALAT TR 81 İL SIRASI
26	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	192,64	285,00	283,12	8,42	11,20	23,55	3,87%	0,90%	6	16
27	Ana metal sanayi	557,60	862,87	861,80	1.041,15	1.823,52	1.851,02	3,28%	3,50%	4	5
28	Metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç)	214,98	379,50	448,82	4,18	5,71	14,75	3,84%	0,34%	8	19
29	BYS makine ve teçhizat	53,18	61,01	89,44	79,15	122,04	155,79	0,41%	0,62%	21	17
30	Büro, muhasebe ve bilgi işleme makinaları	0,08	0,04	0,37	1,05	1,37	1,70	0,18%	0,05%	17	14
31	BYS elektrikli makina ve cihazlar	421,37	678,17	821,77	26,25	12,90	36,36	8,86%	0,36%	4	17
32	Radio, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları	0,32	0,05	0,71	1,25	7,99	41,86	0,05%	0,54%	17	12
33	Tıbbi aletler; hassas optik aletler ve saat	2,55	3,34	3,05	4,28	6,90	6,25	0,21%	0,10%	19	21
34	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	4,36	4,72	5,79	1,01	1,61	1,98	0,02%	0,01%	29	22
35	Diğer ulaşım araçları	0,23	0,04	0,27	1,53	0,63	1,14	0,01%	0,02%	29	26
36	Mobilya ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünler	17,17	25,30	25,00	1,94	2,07	2,90	0,19%	0,10%	19	19
51	Atık ve hurdalar	0,65	1,01	1,68	54,84	76,57	164,59	0,18%	1,31%	26	8
74	Diğer iş faaliyetleri	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01%	0,00%	19	29
92	Eğlence, kültür ve sporla ilgili faaliyetler	0,00	0,01	0,02	0,02	0,03	0,04	0,10%	0,07%	21	15

Kaynak: 2022 yılı TÜİK verileri ile GEKA tarafından hesaplanmıştır.

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı

Denizli İlinde Dış Ticaret Eğilimleri

2023

Pamukkale Teknokent Kınıklı Mh. Hüseyin Yılmaz Cd. No:67
B Blok Kat:2 20070 Pamukkale/Denizli

Tel: (0258) 371 88 44

E-Posta: info@geka.gov.tr | www.geka.gov.tr

Kalkınma Ajansı Yayınları Bedelsizdir, Satılamaz.